

1935

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

№ 183

ԷԼԻԶԱ ՕԺԵՇԿՕ

Элиза Орешико

ԵՆՍԻ ԱՐԿԱԾՔՆԵՐԸ

Приключения Аси

ՄԵՇԵՏԵՆԵ ԶԲՈՅՅ

Домский паркад

Թարգմ. Պ. Պ.

перев. П. П.

ՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 9 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆԺ Ա. ՊՕԴՈՍԵՆՆԻ ԳՈՒՄԱՐՈՎ № 9

2004

Թ Ի Փ Լ Ի Ս
Արագ. տպար. Մ. Մարտիրոսեանցի
Միքայելեան փողոց, № 81.
1900

891.855
0-30

891.85
0-30
1 1/2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

№ 183

ԵԼԻԶԱ ՕԺԵՇԿՕ

ԵԱՍԻ ԱՐԿԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԶԲՈՅՑ

Թարգ. Պ. Պ.

№ 8 ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆԸ Ա. ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ԳՈՒՄԱՐՈՎ № 8

Թ Ի Փ Լ Ի Մ

Արագ. տպար. Մ. Մարտիրոսեանցի
Միքայելեան փողոց, № 81.

1900

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Дозв. Ценз. Тифлисъ, 16-го Мая 1900 года.

4858

41

ԵՐ ՍԻ ԱՐԿԱԾ ՔՆԵՐԸ

Մի ձմեռային մառախլապատ օր էր։
 Ձիւնը սպիտակ սաւանի նման ծածկել էր Գրողնո քաղաքի փողոցները։ Բայց
 Եասին (լեհական անուն է) ինչ. նա սեղանից նոր
 վեր էր կացել ու ծափ տալով իր հայրիկի ու մայրիկի
 ձեռքերը պաշպշում։ Եասի հետ սեղանակից
 էին իր հայրն ու մայրն էլ։ Տաք սենեակ էր սեղանատունը.
 ճաշից նոր էին վեր կացել. սենեակում
 դարստոտած կանաչ ծաղիկներից՝ մարդ կկարծէր
 թէ ամառ էր. վանդակներում դեղձանիկներն էին
 թռչկոտում ու ծղկում. դարակի վրայ՝ ճաշից մնացած
 կարկանդակն էր աչքի առաջին դրուած. դռան
 միւս կողմից՝ մանկանոցն էր երևում, որտեղ հազարաւոր
 խաղալիքներ էին շաղ անցած. թէ մարդ ես՝ զնա ու մէկ-մէկ
 համարիր. էնքան շատ էին։ Այլ քեզ բախտաւոր երեխայ.
 մանաւանդ այսօր նրա ուրախութիւնը չափ ու սահման չունէր։
 Հարցրէք ինչո՞ւ — Եասի մօրաքոյրն այսօր մի մանկական
 խնձոյք պիտի տար. այնտեղ, բացի մօտ ազգական
 երեխաներից՝ պիտի հրաւիրուած լինէին շատ

ծանօթ ու անծանօթ մանուկներ, ամենքը պիտի լինէին զանազան հագուստներով զարդարուած, և ինչ ասել կուզէ, որ Յասը պիտի ունենար նոր հանգերձներ ու հէնց հիմի պիտի հագնուէր, որ տեսնէ վրան ինչպէս է գալիս, վայելում է իրան. իսկ իրիկնապահին՝ Յասն իրանց սպասուհու հետ գնալու էր մօրաքրոջ տունը, որտեղ իր հայրն ու մայրն էլ լինելու էին: Եասի սիրտն ուրախութիւնից թրթռում էր, երբոր սպասուհին հագցնում էր նորան նոր, կարճաճիտք, բարձրակրունկ, պայտած կօշիկներ, շուրջը կարմիր երիզներով կարուած սպիտակ վերնաշապիկ, որի վրայից ծածկուած ուսնոցն այնպէս փայլում էր, որ նայողի աչքերը խտուղում էին: Եասի ուրախութիւնը տասնապատիկ աւելացաւ՝ երբ տեսաւ պողպատի կոճակներով զարդարուած չքեղ կաշուէ գօտին ու թանգազին, բաց կապոյտ մօրթով բոլորուած կարմիր գլխարկը: Էդ րոպէին աշխարհն Եասինն էր:

Մէկ էլ յանկարծ աղախինը կամաց ներս եկաւ մանկանոցը և յայտնեց, որ մի ալևոր է եկել ու ողորմութիւն է խնդրում: Այս լսելն ու Եասի ուրախութիւնը տրտմութեան փոխուելը մէկ է լինում: Նա մոռացաւ զարդարանք ու պանդուխտը. ճշաց, դուրս պրծաւ սպասուհու ձեռքից և շտապով ներս խցկուեց մահճակալի տակ:

— Տէր իմ Աստուած, ախար մինչև երբ դու պիտի աղքատներից վախենաս. այս սիրելի Եաս, հերիք է, դուրս արի, «թախկենալուկի» հօ չես խաղում, — տխուր-տրտում կանչեց մայրը:

— Ա՛խ մայրիկ, ներս մի թողներ աղքատին. բո-

լորովին մի թողներ, անպատճառ նա ծեաղ*) է, — մղկտում, թախանձում էր Եասը:

— Ի՛նչ կայ, ի՛նչ է պատահել, — ներս եկաւ և հարցրեց հայրը:

Մայրն ամեն բան պատմեց ամուսնուն: Նա յայտնեց, որ Եասի պառաւ դայեակ Մարիանան և նրա նախկին զաստիարակչուհի (բօննա) Սովիան, երբ որ երեխան չարութիւն էր անում՝ երկիւղ տալու համար՝ սպառնում էին նորան տոպրակը կողքիցը կախ, սպիտակամօրուք, ալևոր ծեաղի անունով, իբր թէ ծեաղը վատ ու անհնազանդ երեխաներին բռնում, տոպրակի մէջն է կոխում ու տանում: Այն օրից այս օր է, մօր ասութեամբ, որ Եասը աղքատ մուրացկաններից վախում է:

Հայրը բարկացաւ և խիստ ձայնով հրամայեց սպասուհուն՝ աղքատին տուն թողնել, իսկ Եասին քաղցրութեամբ և սիրով պատուիրեց, որ իր ձեռքով տանի աղքատին ողորմութիւն տալ:

— Ո՛չ, հայրիկ, ո՛չ. աղաչում եմ, ազատիր ինձ, — թախանձում էր երեխան. — սիրելի հայրիկ, ես չեմ կարող, չեմ դուրս գալ. նա անպատճառ տոպրակն ուսին ծեաղ կլինի:

Ջահէլ դայեակը գլուխը մահճակալի տակ կոխեց ու կամաց փշփշաց. նայիր, Եաս, հայրիկդ լալիս է, հայրիկդ էնպէս նեղանում է, որ կհիւանդանայ. չէ կարող տանել:

Դայեակի խօսքերը ներզործեցին բարեսիրտ մա-

*) Լեհաստանում «ծեաղ» ասում են մուրացիկ ալևորներին:

նուկի վրայ. նա իսկոյն դուրս եկաւ մահճակալի տակից:

Հայրը մի արծաթէ դրամ տուեց Եասին և հրամայեց, որ իսկոյն գնայ խոհանոց ու իր ձեռքով տայ այնտեղ կանգնած մուրացկանին:

Եասի երկիւղն անտեղի չէր, նա շատ լաւ էր հասկացել: Մի լղար, բարձրահասակ, երկարամօրուք ծերունի էր մուրացկանը, մեծ ու հաստ քաթանի տոպրակն ուսիցը կախ: Նա կռթնել էր երկար դաւազանի վրայ և կամաց օրհնութիւն էր տալիս: Այս բաներն այնպէս չփոթեցին Եասին, որ քիչ մնաց՝ նորից փախչում, մտնում էր մահճակալի տակ, եթէ դայեակը չբռնէր նրա ձեռքից ու քաղցը խօսքերով չհամոզէր ու սիրտ չտար:

Վախժախելով մօտ գնաց երեխան ծերունուն, և ձեռքը դողալով՝ փողն ալևորին տուեց ու, հայդէ, շտապով վազեց, տուն ընկաւ մանկանոցը:

Մայրն ու հայրն իրանց կողմից սկսեցին հասկացնել Եասին, թէ իր արածը յիմարութիւն է և վատ բան է, թէ ամեն մի կարողութեան տէր մարդի սուրբ պարտականութիւնն է ոչ թէ խեղճերից վախենալ ու խրտնել, այլ խղճալ և ամեն կերպ աշխատել նորանց օգնելու:

Եասը ամենայն պատկառանքով լսում էր ծնողներին, բայց բոլորովին այլապէս էր մտածում: Նա երբ իր դայեակի հետ միայն մնաց՝ պարզ խոստովանուեց, որ ինքը չէ հասկանում, թէ ինչ է իր մեղքը:

— 2^է որ ես ասում էի, թէ ճեառն երկար ու սպիտակ մօրուք կունենայ և տոպրակը կողքիցը

կախ կլինի. տեսա՞ր, որ իմ խօսքս ուղիղ դուրս եկաւ, — ասում էր նա: — Ոչ որ ինձ չէ կարող համոզել, թէ մուրացկանները դրա պէս սարսափելի և այլանդակ ճեառ չլինին, — ասաց Եասն իր դայեակին՝ երբ որ նրանք երկուսը միասին տանից դուրս եկան:

— Գիտէ՞ք ինչ, օրիորդ Պաուլինա. ես երբ կը մեծանամ ու ծառաներ կունենամ՝ սաստիկ հրաման կտամ, որ ոչ մի աղքատի տուն չթողնեն:

Դայեակին շատ դուր չեկան կարճամիտ երեխայի խօսքերը. նա ուղեցաւ հասկացնել Եասին, թէ նրա արածը լաւ բան չէ: Մէկ էլ յանկարծ Եասի աչքովն ընկաւ սափրիչի խանութի լուսամտումը ցոյց դրուած մի գեղեցիկ մեղրամօմէ խաղատիկին, գլուխը փառաւոր սանտրուած և մարդարտէ մանեակը վզիցը կախ:

Խաղատիկինը ներկայացնում էր մի պճնազարդ կին, որ ծանր-ծանր շուռ էր գալիս և ուռած, փքուած իր ուսազխններովը նայում էր շուրջը:

Բոպէական Եասը մոռացաւ բոլոր անցածները և դայեակի կռնից բռնեց ու քարշ տուեց լուսամտի մօտ:

Մոմէ գեղեցկուհուն բաւականաչափ մտիկ տուին նրանք ու առաջ գնացին: Հազիւ մի քանի քայլ էին նրանք արել՝ և ահա նորից Եասի ուշքն ու միտքը զբաղեցին չաքարեղէնի խանութի պատուհանում ցոյց դրուած իրեղէնները: Եասն այստեղ ևս խնդրեց դայեակից, որ իրան թոյլ տայ այն բաներին նայելու: Օհ, ինչ հիանալի առարկաներ. առ քեզ քաղցրեղէնի պատկերազարդ արկղիկներ, չաքարէ դամբիւղներ, հնդկանուշից շինուած շօկո-

լառի շնիկներ, փոքրիկ-փոքրիկ, կարմրաթուշիկ, թևաւոր քերովբէներ: Երեսան նայելով չէր կշտանում... Այդ էլ թողին նրանք ու անց կացան: Մէկէլ փողոցում մի գրավաճառանոց կար. լուսամտի վրայ շարուած էին փառակազմ գրքեր, իսկ գրքոյկներին մէջ տեղը մի զարմանալի մեքենայ էր դրուած: Մեքենան այսպէս էր կազմուած. պղնձեայ թելի վրայ ամրացրած էին գոյնզգոյն գնդակներ և պտտւում էին մի մեծ գնդի շուրջը: Դայեակը բացատրեց Եասին, թէ այդ մեքենան կոչւում է երկրացոյց գործիք (տէլլուրիում) և ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս երկիրն ու մոլորակները դառնում են արեգակի շուրջը: Դայեակի պատմուածքովն այնպէս բորբոքուեց երեսայի հարցասիրութիւնը, որ նա հաստատապէս մտքումը դրեց խնդրել իր հօրից՝ իր համար մի այդպիսի մեքենայ գնել և պատմել իրան արևի, երկրի և մոլորակների մասին:

Եւ այսպէս՝ Եասն ու իր դայեակը տեղ-տեղ կանգնելով ու նոր-նոր առարկաների նայելով՝ քիչ քիչ մօտենում էին իրանց գնալու տեղին: Բայց Եասի մօրաքոյրն այնքան էլ մօտ չէր բնակւում. նրանք հազիւ թէ ճանապարհը կիսած կլինէին, որ երեկոյեան ժանգառքը սկսեց պատել:

Յանկարծ նորանց պատահեց մի ահագին բազմութիւն, որ բռնել էր փողոցի մէջտեղը: Խուժանն աղմուկ ու աղաղակ դրած ուղիղ նրանց դէմ էր գալիս: Մեր երկչոտ Եասի լեղին փորումը ջուր կտրուեց, բայց օր. Պաուլինան նրան հանգստացրեց. — Ինչից ես վախենում, — ասաց աղջիկն. — երևի ձեռ-

նածուի մէկը զանազան աչքակապութիւններ է անում կամ զազաններ է ցոյց տալիս, ու ամբոխը գնում է նրա քամակից:

— Աչքակապութիւն, զազաններ, — թռչկոտաց ու գոչեց Եասը. — գնանք, գնանք, սիրելի օրիորդ Պաուլինա. գնանք, մտիկ տանք, շնուտ, էլ մի ուշանաք: Եւ Եասը, որքան կռնումը զօրութիւն կար՝ սկսեց քարշ տալ դայեակին:

— Տես, տես, ինչ սիրուն կապիկ է, — ծիծաղելով գոչեց դայեակը:

Ամբոխը գոռում-գոչումով շարունակ գնում էր զազաններ պար ածողի յետևից. ձեռնածուն փողոցային երգեհոնը (շարմանկա) կուգիկ մէջքին էր առել ու երկու կարգ մանր խաղատիկիներ երաժշտական գործիքի վրայ շարել, իսկ ձեռքին քաշում էր մի փոքրիկ կապիկի պարանը:

Չատ ծիծաղաշարժ էր կապիկը. կարմիր արխալուղի ներքի կողմից երևում էր նրա բրդոտ պոչը, իսկ վերի կողմից դուրս էր պրծել նրա գլուխն ու շագանակագոյն դունչը: Դէմքի տարօրինակ և յարաշարժ գծագրութեամբը՝ փոքրիկ կենդանին մի տեսակ մարդու նմանութիւն էր տալիս: Ճարպիկ, չարաճճի անասունն ուռած ու փքուած՝ անդադար թռիչքներ էր անում, բոպէ առ բոպէ կամ տիրոջ ուսերն էր թռչում կամ թէ գետնին, գլխի վրայ պտոյտներ էր անում. հէնց կարծես թէ պար էր գալիս: Այդ ժամանակ նա այնպէս ծամածռում էր իր դէմքը, որ նայողները խելագարի պէս կշկշում, հռհռում էին: Մէկ տեսնում էիր, որ կապիկը դունչ ու մուկ ժողովեց ու ճակատը կնճռակալեցրեց.

մէկ՝ շրթունքներն շտապ-շտապ իրար տուեց ու առաջի ձեռքերում բռնած խնձորը զրեց բերանն ու էնպէս, յական թօթափել, ծամծմեց ու կուլ տուեց, որ կարծես վախենում էր, թէ ձեռքիցը կխլէին. իսկ նրա սև ուլունքի պէս փայլուն աչքերը շարունակ չորս կողմ էին դառնում:

Նասը ծիծաղելով ու հռհռալով՝ սկսեց իր դայեակի հետ մէջ խցկուել. նրա հոգը չէր, թէ ամեն կողմից ճնշող բազմութեան միջից հարուածներ էին կարկտի պէս իր վրայ իջնում. նրա միակ ցանկութիւնն այն էր, որ կարողանար կապիկին ձեռք քսել, կամ գոնէ մօտիկից տեսնել:

Յանկարծ՝ ճխտոցի ժամանակ, մի աղաղակ բարձրացաւ, սովորական մի երևոյթ. ամբոխի մէջ մի շարժում ընկաւ. մի սարի պէս, մէջքը պինդ, կռները հաստ երիտասարդ բազմութիւնը յետ պատռելով՝ առաջ էր գալիս ու իր յետևից անգլին ամբոխ ծովի ալիքի պէս իրար գիպանելով՝ քարշ տալիս: Մի այդպիսի ճնշումի ժամանակ՝ Նասի ձեռքը բաց ընկաւ դայեակի ձեռքից, և մինչև որ նրանցից մէկը կամ միւսը ուշքի եկան՝ ամբոխը նրանց իրարից բաժնեց ու հեռացրեց:

Նասը չկարողացաւ էլ այդ բռնը նկատել, որովհետև հէնց նոյն րոպէին՝ երգեհոնը վալս պարի եղանակն ածեց, և կափարիչի վրայ մինչև այդ ժամանակն անշարժ շարուած խաղատիկիներն սկսեցին զոյգ-զոյգ պտոյտներ անել:

Պոյնզգոյն զգեստներով զարդարուած խաղատիկիները շատ սիրուն պարում էին, իսկ կապիկը թռաւ բարձրացաւ, տիրոջ գլխին կանգնեց ու ձեռքն

արխալուղի պրպանը տարաւ, հանեց միջից ընկուզի դատարկ կճեպներ ու ատամները հանդիսականներին ցոյց տալով՝ սկսեց շաղ տալ թափառաշրջիկների գլխին:

Կճեպներից մէկը քիչ մնաց դիպչում էր Նասին. երեխան երկիւղից մի րոպէ աչքերը կուշ ածեց, բայց մինչև որ նա նորից աչքերը բաց կանէր՝ բազմութիւնն այնպէս յորձանք տալով հեռացրեց իրարից կապիկին ու իր տիրոջը, որ ինքն էլ ոչինչ չկարողացաւ տեսնել. լսում էր միայն հեռուից երգեհոնի ձայնը. այն էլ կտրուեց ու հեռացաւ: Այդտեղ միայն մեր Նասը զգաց, որ խուժանի հարուածներից իր ուսերը, կողքերն ու կռները սաստիկ ցաւում էին:

Երկար ժամանակ Նասն աչքերով որոնում էր օրիորդ Պաուլինային: Խեղճն ուզեց տեղիցը շարժուել, բայց չկարողացաւ. ամբոխն ամեն կողմից իրան պինդ սեղմել էր: Երբեմն երբեմն նորան թւում էր, թէ իր ոտները գետնից կտրուել էին և ոչ թէ ինքն էր ման գալիս, այլ իրան տանում էր խուժանի յորձանքը:

Մի անգամ Նասը քիչ մնաց վայր էր ընկնում, և եթէ չզլորուեց՝ պատճառն այն էր, որ ձեռքով պինդ բռնեց իր առջևից գնացող մի պարոնի բաճկոնի փէշից: Մի այլ անգամ նա կախ ընկաւ մնաց մի հաստ ու տուռ կնոջ գլխի փաթաթանից:

Երեխան չէր իմանում, թէ ինքն այդ րոպէին ինչ տեղ է գտնուում. չի էլ կարողացաւ հասկանալ, թէ քնչպէս եղաւ, որ ամբոխի հրելուց՝ ինքը մի քանի ձախ ու ծուռ փողոցներէ ել ու մուտ արել

ու վերջը ցած իջնելով՝ ընկել է մի բաց տեղ, ուր
որ բազմութիւնը կարողացել է ազատ շարժուել:
Մի փոքրիկ հրապարակ էր այն, շրջապատուած
ցած ու մանր տներով: Հրապարակը սալայատա-
կած չէր: Խուժանը բաժին բաժին էր եղել այդտեղ,
խումբ-խումբ իրարից հեռացել ու ցաք ու ցրիւ
ընկել, քաշուել: Աչքերը շատ ման ածեց Եասը,
բայց չկարողացաւ իմանալ, թէ ո՛ր անհետացան
կապիկն ու իր տէրը:

Հրապարակը դատարկուեց, և միայն մեր Եասը
մնաց մէն միայնակ, մէջտեղը կանգնած:

Հուրջը բոլորովին ամայութիւն էր. միայն չորս
բոլորքի մանր խրճիթների լուսամուտներից, գիշե-
րային թանձր մթութեան մէջ, ազօտ ցոլում էր
ճրագների կարմրագոյն խաւար լոյսը:

Գետինը ձիւնով ծածկուել էր. տեղ-տեղ ձիւնի
մէջ սևին էին տալիս լճակներում սառած ջրերը:

Այն ու դողով շուրջը նայեց Եասը, քիչ-քիչ ուշք
ու միտքը ժողովեց և սկսեց բարձր ձայնով կան-
չել իր դայեակին:

Սկզբումն անհամբեր ձայնով, վերջը՝ աղիողորմ
արտասուներով սկսեց կրկին ու կրկին գոչել ու կան-
չել: Բայց և ոչ մի պատասխան:

Այն ու սարսափը պատեց Եասին, մանաւանդ թէ
կրկնապատկուեց՝ երբ նկատեց, որ հրապարակի
ծայրում մի քանի ստուերներ շարունակ շարժում
էին. բայց մի մէջ հնարաւորութիւն չկար իմա-
նալու, թէ ի՞նչ էին այն ստուերները. իսկ մօտ գնա-
լը վախենում էր:

Դեռ մանկութեան ժամանակից՝ Եասը ստուե-

րից շատ վախենում էր, և եթէ պատահում էր, որ
յանկարծ պատի վրայ տեսնում էր իր սեփական
ստուերը՝ երկիւղից սկսում էր ճշալ:

Հետզհետէ նրա երկիւղը դադար էր առել, բայց
այդ ընդմիջումն՝ նա նորից զգաց նախկին երկիւղը:
Նա լաւ հասկանում էր, որ հարկաւոր էր կամ փախ-
չել կամ դայեակին որոնել, բայց հագիւ ուզում էր
քայլ անել՝ և ահա դիմացի տանից կամ դռնակի
միջից մի նոր ստուեր էր նշմարւում: Երևում էր
ստուերն ու ձեռաց անհետանում: Դարձեալ նոր
ստուեր. մէկը, երկուսը, երեքը. կրկնում էին ամեն
մէկը մի քանի անգամ և ծայրը չէր կտրւում:

Գուցէ դեռ երկար միջոց կանգնած մնար Եա-
սը մութն ու դատարկ հրապարակումը և չվստա-
հանար քայլ անել՝ եթէ ստուերներից մէկը չսկսէր
իրան մօտենալ:

Այս անգամ երեխան նկատեց, որ այն ու ձախից
նոր-նոր ստուերներ են երևում, կարծես թէ եր-
կու ահագին գլխարկների միջից էին դուրս գալիս
այդ ստուերները, կամ աւելի լաւն ասենք՝ երկու
լայնաբերան պատկերից:

ձիւն արձակեց Եասն ու որքան ոյժ ունէր՝ վա-
զեց դէպի հրապարակի ամենածայրը, որտեղ զրտ-
նուած տան պատի տակ սարսափելի մթութիւն էր
տիրում:

Հագիւ թէ ուշք ու միտքը ամփոփել կամեցաւ
Եասը՝ մէկ էլ այն տեսաւ, որ այդ սարսափելի
ստուերն իր հետ եղած առարկաներով միասին՝ ոտն
է եղել ու մօտենում է ճիշտ այն տեղին, ուր որ
ինքն ուզում էր թաղչել և նրանից ազատուել: Եա-

սի ատամներն երկիւղից սկսեցին իրար առնել: Բանից ինչ դուրս եկաւ, որ ինչ ստուեր, ինչ բան. մուշտակը հագին մի մարդ է եղել և ուսին ունեցել է փայտի ծայրերից կախուած երկու դոյլ (վեղոր):

Այդ ժամանակ միայն եասը հասկացաւ, որ ինքը զուր է միջոց կորցնում. հարկաւոր էր կամ իմանալ, թէ ինչ եղաւ դայեակը, և կամ տուն դառնալու ճանապարհը որոնել:

Այս դիտաւորութիւնով՝ եասը սկսեց շտապ քայլերով առաջ գնալ, բայց թէ ուր ինքն էլ չէր իմանում:

Հրապարակի միւս կողմում՝ եասի առաջ երկու փողոց բացուեց զանազան ուղղութեամբ: Երեխան չփոթուեց մնաց. չգիտէր, թէ ուր կողմը թեքուի: Մթնումը անձանօթ փողոցներն այնքան իրար նման են, որ մարդ կարծում է, թէ բոլորն էլ իրան ծանօթ են: Այդպէս էլ եասին թուաց. նա երբ խոր նայեց՝ կարծեց թէ ինքը մի վախտ այս փողոցներումն եղած է: Մտածեց, մտածեց ու աջ բռնեց, գնաց: Մթութիւն. նեղ փողոցներ. կարծես թէ երկու կողմի շէնքերը ոչ թէ տներ, այլ մի մի հին ու ցած խրճիթներ էին: Եասին թուաց, իբր թէ ինքն իր հօր ու մօր հետ այստեղից անց է կացել և հայրը, որպէս թէ, ասած է եղել մօրը, թէ «այստեղ բնակւում են միմիայն խեղճ մարդիկը»: Հետեւաբար այստեղ մուրացկաններ են բնակւում. — ծագեց եասի գլխում այս միտքը: «Չեաղերը», կարծես փշփշաց մէկը եասի ականջին:

Տէր իմ Աստուած... մութ գիշեր, մէն միայնակ, առանց դայեակի, այն էլ նայն փողոցում, ուր բո-

լոր «ձեաղերն» են բնակւում. ինչ կլինի իր դրութիւնը, եթէ ձեաղերն իրան տեսնեն: Յանկարծ եթէ բոլոր տների դռներն ու պատուհանները յետ բացուին, ու այդ սարսափելի «ձեաղերն» աչքերը տնկեն և իրան մտիկ տան:

Երեխային սարսափը տիրեց. նա էլ ոչինչ չմտածեց. որքան ոտքիւրում ոյժ և կարողութիւն կար՝ փախիւր որ կփախչիս այս չարաղէտ տեղից: Փախստուեց եասը. աննկատելի կերպով ընկաւ երկրորդ փողոցն և տեղի ու տեղը մնաց փողոցի ծանցումը մխուած: Մի բարձր, ամենաբարձրահասակ էակ կանգնել էր նրա առաջին՝ թեքը լայն բաց արած և շարժում էր իր ալեղարդ, թաւամազ գլուխը: Առակների մէջ պատմուած մի ալք էր այդ հսկան:

Հիմի որ մեր եասը բոլորովին կորած է. ուր գնար, ուրտեղ թագ կենար:

Նրա բախտից՝ հէնց այդ միջոցին մի մարդ, վառ լապտերը ձեռքին՝ անցնում էր, և եասը ճրագի լուսով տեսաւ, որ իր առջև կանգնածը մի ծառ էր, որի փռուած ճիւղերը նա ձեռքերի տեղ էր ընդունել, իսկ ձիւնով ծածկուած կատարը՝ գլուխ:

Ուրեմն զուր էր երկիւղը և բոլորը դատարկ բաներ էին: Այս ենթագրութիւնը քաջալերեց եասին, և նա, վստահ ու համարձակ՝ սկսեց քայլերն առաջ տանել: Բայց հիմա էլ մի ուրիշ անհանգստութիւն է մէջ գալիս. — ինչպէս պիտի գտնէ նա իրանց տան ճանապարհը: Զատ պարզ է, որ պէտք էր գնալ լայն փողոցներով, որտեղ անցուղարձ անողներն իրան ճանապարհ ցոյց կտային: Բայց ինքն էլ չգիտէր, թէ ուր կողմով պիտի գնար: Այսքանը լաւ հաս-

կացաւ Եասը, որ ինքը մեծ փողոցներից հեռու է. այստեղ ոչ մի կառքի ձայն չէ լսուում:

Չուրջը մեռեալ լուծիւն էր. միայն քամին էր ազատ համարձակ շշում ու փշում. իսկ քաղաքի կենդրոնումն այդպիսի քամիներին արգելք կլինէին բարձր տների պատերը և կպաշտպանէին ցրտից անց ու դարձողներին: Այժմ, այստեղ, քամու ձեռքից Եասը մրսում էր: Բացի քամուց՝ յոգնածութիւնից՝ նրա ճոնները կոտրատուում էին. իսկ կռներն ու ուսերը շատ ճնշուելուց խիստ ցաւում էին: Այդքանը չէր. դեռ մի ուրիշ անբախտութիւն էլ կար. սատանական՝ Եասի միտքն եկաւ, թէ հիմա իր մօրաքրոջ տանը խնձոյքն սկսուած կլինի. հիմի բոլոր երեսաները ժողովուել են տաք ու լուսաւոր սենեակներում, հիմի նրանց միւրդ ու զանազան քաղցրեղէններ են բաժանում: Ո՛վ գիտէ, կարելի է պարն էլ արդէն սկսուել է:

Վերոգրեալ յիշողութիւններից՝ Եասի սիրտը կտոր-կտոր էր լինում. նա կանգնեց, ուսը տուեց մի տան պատի, աչքերը ձեռքերով ծածկեց ու աղի աղի լաց եղաւ: Կուշտ ու կուռ արտասունք թափելուց յետոյ՝ նա աչքերը բաց արեց և ոչինչ չտեսաւ: Մութը բոլորովին տիրել էր: Եասը սարսափահար եղաւ: Նա աչքերը վեր բարձրացրեց. — երկնքում և ո՛չ մի աստղի նշոյլ. սկսեց լսողութիւնը լարել. — ո՛չ մի ձայն, ամենայն ինչ լուռ էր. միայն ինչ-որ մի հեռացող կառքի ձայն լսուեց ու նորից լուծիւնը տիրեց:

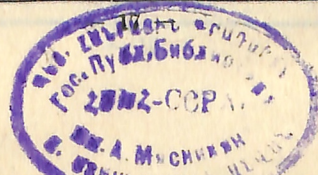
Բայց անձ վերեւից ինչ-որ սառն ու թաց բան կպաւ Եասի երեսին. մէկ էլ, մէկ էլ: Ձիւն է եղած:

Սկզբումը մէկ-մէկ փաթիլ էր ցած ընկնում, բայց քանի գնաց՝ ձիւնը սաստկացաւ, աչք ու երես ծածկեց և ամբողջ փողոցումը բրդոտ գորգի նման փռուեց: Մութն ականակիր էր. ամեն քայլափոխում Եասը սահում, սայթաքում էր ու գլորւում մի փոս կամ մի առու, և կամ յոգնածութիւնից վայր էր ընկնում ձիւնի վրայ: Ճարն ի՛նչ: Ցուրտն ու միայնութեան երկիւղը ստիպեցին Եասին բոլոր ոյժը հաւաքել, արհամարհել ամեն դադրածութիւն ու առաջ գնալ: Բայց ախար ո՞ւր գնար խեղճ երեսան, ինքն էլ չէր իմանում. մառախլապատ ձիւնի միջից շուրջը ոչինչ չէր երևում. և նա, բախտի բերմունքին ապաւինած՝ քայլեր էր անում. ո՛վ գիտէ, կարելի է Աստուած տալիս է, մի տեղ դուրս է գալիս:

Յանկարծ Եասի ձեռքը մի բանի կպաւ. նա կարծեց, թէ ծառ էր. վերջը պարզուեց, որ մի սիւն էր այն: Բայց այժմեց հրաշք: Եասը կամեցաւ գլուխը դէմ տալ սիւնին, որ գոնէ փոքր ինչ հանգստանայ, մէկ էլ նա նկատեց, որ սիւնը սաստիկ դողում է, կարծես ցուրտը սիւնին էլ մրսացրել էր:

Եասն ականջը դէմ տուեց սիւնին, և անքեղ տրաքոց. սիւնը բզզում է, կարծես թէ ներսի կողմը մեղուններ են բռն դրել, կամ թէ մի աներևոյթ ինքնայեռ սիւնի մէջ եռում եփ է գալիս:

Սկզբումն այդ խիստ շփոթեց Եասին, բայց վերջը նա մտաբերեց, որ քաղաքում զբօսնելու ժամանակ՝ հայրն իրան տարել է այդպիսի սիւների մօտ և ստիպել է ականջ դնել. և իրան, այդպիսի սիւների մէջ էլ նա բզզոց լսել էր: Հայրն իրան ասել էր, թէ հեռավորասիւններ են նրանք: Զատ լաւ. բայց

տներն ու փողոցներն ուր են... Այդ ժամանակ մի-
այն Եասը գլխի ընկաւ, որ երեւի ինքը քաղաքից
դուրս է և մեծ ճանապարհի վրայ:

Հիմա ինչ անէր, յետ գնար. բայց ախար ինքը
սաստիկ յոգնած էր և ոտքերը խիստ ցաւում էին:
Մէկ էլ ինչպէս իմանար, թէ ո՞ր կողմից յետ դառ-
նայ. երեք քայլի վրայ ոչինչ չէր երևում:

Սկսեց մղկտալով լալ ու ողբալ Եասը. նա զրկել
էր սիւնը և գոռում էր. — մայրիկ, մայրիկ, սիրելի
մայրիկ:

Յանկարծ նա ձայնը կտրեց, աչքը մի կողմի
վրայ տնկեց ու հեռուն նայեց: Նրա ուշադրութիւ-
նը գրաւել էր մի փոքրիկ կայծ, որ փայլում էր
մթութեան մէջ: Քիչ-քիչ, կայծի մէկն երկու և եր-
կուսն երեք են դառնում: 2է, այս ոչ թէ կայծ է,
այլ ուղղակի կրակ է և այն, ըստ երևոյթին, շատ
մօտիկ: Կրակը մէկ բոց էր արձակում մթնումը,
մէկ իջնում, հէնց կարծես՝ աչքով անելիս լինէր:
Ուրեմն այս մօտիկ տեղը բնակութիւն կայ և
զուցէ այնտեղ մի բարեհոգի մարդ գտնուի, որ
իրան տանի, տուն հասցնէ:

Ուրախութիւնից Եասի ոտն ու ձեռն ոյժ առան.
Նա սրտապնդուեց և առաջ գնաց դէպի կրակը,
միայն մէկ-մէկ կանգնում էր հեռագրական սիւնե-
րի մօտ և հանգստանում: Հիմա այլևս սիւների բըզ-
զոցը նրան ոչ թէ չեն վախացնում, այլ մինչև-իսկ
զուարճութիւն են պատճառում, քանի որ նա յոյս
ունէր, որ մարդկանց պիտի հանգիպի: Զատ չըբա-
չեց, Եասը տեսաւ լոյսն երեցած տեղը: Կայծս ո՞րն
է. ահագին բոց էր բարձրանում:

Հասարակ, տախտակեայ, առանց պատահաննե-
րի մի սրահ (սարայ) էր երեցածը, որի մէջ տեղը
բաց դուռն էր, իսկ երկու կողմից՝ տախտակները
պոկոտուած էին: Ուղիղ դռան դիմաց՝ մի փոս էր
փորած և կրակը վառում էր այն փոսի մէջ: Քա-
մին շարունակ բորբոքում էր կրակը:

Կրակի շուրջը նստած էին երեք տարօրինակ
մարդիկ, մազերը գգգզուած, դէմքերը կաս-կարմիր,
իսկ աչքերը փայլելուն: Մի-մի կեղտոտ քաթանի
գոգնոց անց կացրած ունէին նրանք իրանց վիզը,
որոնց ծայրերը հասնում էին մինչև կրունկները. մէկ-
մէկ էլ կարճ ծխամորճ դրել էին բերաններին, փրս-
տացնում ու ժամանակ առ ժամանակ ծուխն օդի
մէջ բաց թողնում: Նրանց շորս կողմը գետնի վրայ
թափթփուած էին կաւից շինած, իրար մէջ անց
կացրած բղիկներ:

Նստել էին այդ մարդիկն և ուրախ-ուրախ իրար
հետ, բարձր ձայնով, կոշտ ու կոպիտ խօսքերով,
բայց քաղցր զրոյց էին անում, ծիծաղում, հուհր-
ւում:

Եասը կանգնել էր դռան շեմքի վրայ, բայց չէր
վստահանում ներս մտնել ու այն մարդկանց հետ
խօսել: Նրանց կարմրատակած երեսները, խռպոտ
ձայները և կրակի բոցի պէս փայլող կատաղի աչ-
քերը վախացրին երեխային, թէպէտ և միւս կող-
մից նա շատ ցանկանում էր մօտենալ կրակին ու
մի քիչ տաքանալ: Վերջապէս փոքր ժամանակ ան-
վստահաբար տատանելուց յետոյ, Եասը ներս մտաւ,
մօտեցաւ նստածներին և նուազ ձայնով ասաց.

— Բարի երեկոյ, պարոններ:

Այս մի խօսքը հազիւ արտասանեց նա՝ որ մօտ եղող մարդը նրա երեսին նայեց ու գոչեց.

—Վահ, էստեղ նայեցէք. ո՞վ է այս երեխէն, որ այսպիսի բքին տուն ընկաւ մեզ մօտ:

Նստողներից երկուսը նոյնպէս յետ նայեցին, բայց առաջին անգամ տեսնողն առանց երկար մտածելու մեկնեց իր ցխոտ ձեռքը, բռնեց երեսային և մօտ քաշեց:

—Կտրիճ տղայ, դու այս ո՞րտեղից տուն ընկար մեզ մօտ, էսպէս գիշերով ո՞ւր ես քարշ գալիս. ասա տեսնեմ, ինչ ես ուզում մեզանից:

—Մեր տղէք, սա հարուստի ճուտ է երևում, —ասաց երկրորդը.—մուշտակը չէք տեսնում. գըլխարկն ինչպէս լաւն է:

—Ուղիղ ես ասում, —հաւանութիւն տուեց երրորդը.—բանն այս է, սա ինչպէս ընկաւ մեր մէջ:

—Դէ, սիրելիս, պատմիր տեսնենք, հրամանքդ ո՞վ ես, —գոչեց առաջինը:

Եասը լացակերկնած, հեկեկալով՝ պատմեց իր գլխի արկածքը և խնդրեց, որ իրան տուն տանեն:

—Ո՞վ են քո ծնողները, ո՞րտեղ են կենում. ձայն բարձրացրին ամենքը միաբերան:

Եասն ասաց իր հօր ազգանունը, իրանց բնակարանի փողոցն ու տան տիրոջ ազգը:

Այդ բանը շատ մոլորեցրեց նրա ձեռքը բռնողին:

—Էէէ, սիրելիս, —ծոր տուեց նա, —չատ հեռացել ես. էսօր քեզ տուն տեսնել չկայ. ես պարապ չեմ, գործս էլ դեռ չեմ վերջացրել, իսկ իմ որդուս էսպէս գիշերով քեզ հետ չեմ զրկի. ուրեմն դու էս գիշեր կրնես մեր աղքատիկ խրճիթումը, իսկ վա-

ղը, լոյսը որ բացուի՝ մեր Վինցուկը*, ճարն ինչ, քեզ ձեր տունը կհասցնէ:

Այս խօսքը սաստիկ տխրացրեց Եասին. նա սկսեց լալ, ոտները գետնովը տալ և գոչել.

—Ես մայրիկիս մօտ գնալ եմ ուզում, հասկանում էք, մայրիկիս մօտ եմ ուզում:

Մարդը ուշք չդարձնելով Եասի խօսքին՝ ձայն տուեց.

—Վինցուկ:

Յանկարծ մի փոսից, որ Եասը չէր նկատել, դուրս թռաւ մի երեսայն՝ իրանից տարիքով քիչ աւելի, ոտքերը բոպիկ, կապոյտ անդրավարտիքը հազին, վերնաշապկով, մագերը գզգզուած և երեսն աղտոտ: Նա բռնած ունէր ձեռքին կաւից շինած մի բան:

—Հայրիկ, ապա տես, լաւ աքաղաղ է: —Նա մօտեցրեց իր աքաղաղը բերանին ու փչեց. սուր ու զիլ մի ձայն բարձրացաւ:

—Հերիք է, չարութիւնդ թո՛ղ. —ասաց հայրը.

—տես ինչ հարուստի ճուտ է երկնքից մեզ մօտ ընկել. խեղճը ճանապարհը կորցրել է. տար սրան իսկոյն տուն, ասա տատիդ ու մօրդ, թող տաք կերակուր ուտացնեն ու քուն գնեն:

Վինցուկն իսկոյն մօտ եկաւ, Եասի ձեռքը բռնեց և կամաց ասաց.

—Գնանք, պատիկ աղայ:

Իսկ մեր «հարուստի ճուտը» լալիս էր ու չէր

*) Վինցուկ՝ կրճատուած Վիկենտիոս:

ուզում գնալ.—Ես իմ մայրիկիս եմ ուզում,— գոռում էր նա:

—Հերիք լաց լինիս, չուտ, իսկոյն առաջ ընկիր, գնա՛ ուր քեզ տանում են:

Եսսը վախեցաւ և սուսիկ-փուսիկ գնաց Վինցուկի հետ:

—Հեռո՛ւ է ձեր տունը,—հարցրեց նա անվստահ ձայնով՝ երբ իրանք դուրս եկան խրճիթից:

Վինցուկը բռնել էր Եասի ձեռքն և բոպիկ ոտքերով ձինքի երեսին թռչկոտում:

—Ոչ, փոքրիկ աղայ,—սիրով պատասխանեց նա.—մօտ է: Մենք բնակւում ենք «բրուտների փողոցումը», որ քաղաքից մի վերստաչափ հեռու է: «Բրուտների փողոց» կոչում են այն պատճառով, որ այս գլխից այն գլուխ՝ այստեղ միայն բրուտներ են կենում:

Եասն իր կեանքումն այդպիսի փողոցի անուն չէր լսել. նա քիչ մտածելուց յետոյ՝ հարցրեց.

—Իսկ ո՞վ էին կրակի մօտ նստած պարոնները. ինչ են անում նրանք այնտեղ:

Վինցուկի ծիծաղը բռնեց:

—Ի՛նչ պարոններ են նրանք. բոլորը բրուտներ են,—պատասխանեց նա:

Վինցուկը բացատրեց Եասին, թէ հետը խօսողն իր հայրն էր, իսկ միւս երկուսը հարևաններ էին, որոնք իր հօր հետ ընկերութեամբ շինել են այն խրճիթը, որովհետև իր հայրն աղքատ էր, չէր կարող մենակ շինել: Նրանք շինել են և միասին էլ ընկերութեամբ ամաններ են թրծում, շարունակեց Վինցուկը. այսօր շատ-շատ են թրծել և էլի

նորերը դրել են հնոցը, ուզում են բոլորը մի անգամից վերջացնել... Հասկացա՛ր հիմի բրուտի գործը,—ուրախ-ուրախ թռչկոտաց նա և աւելացրեց.

—Ինքս էլ պիտի բրուտ դառնամ. հայրիկս ինձ պիտի սովորցնէ: Հէնց օրն այս օր՝ իմ ձեռով մի սիրուն աքաղաղ հմ շինել: Օ՛հ, մեր Մարիկան (Մարիամիկ) ի՛նչքան պիտի ուրախանայ:

—Դա ի՛նչ Մարիկա է:

—Մարիկան իմ պստիկ քոյրս է, երեք տարին նոր է լրացրել. ես մի ուրիշ պստիկ քոյր էլ ունիմ, նա դեռ օրօրոցումն է:

Խօսելով ժամանակն այնպէս անց կացաւ, որ Եասը չնկատեց, թէ ինչպէս յանկարծ բուսան իրանք մի փողոցում, մի տան առաջ: Վինցուկը դուռը բաց արեց:

—Այս էլ քեզ մեր խրճիթը,—ասաց նա.—օօօ, տատա պիտի կուռի ու կուռի. նա միշտ կուռում է: Դեռ խօսքը բերանին էր՝ որ մի բան չըխկաց յատակին. Եասն էր մթնումը չգիտեմ ինչի դիպել ու շուռ տուել:

Նոյն րոպէին պատի միւս երեսից լսուեց մի բարկացած ձայն:

—Այն ո՞վ է հաշտը խառնշտորում, քարուքանդ անում. երևի դո՛ւ ես, չարաճճի Վինցուկ:

Դուռը յետ բացուեց, և Եասը մտաւ մի ընդարձակ, բայց ցած սենեակ, որի պատերն ու առաստաղը մխից սևացել, ապուխտ էին դարձել: Պատի տակ դրուած էին սեղան ու աթոռներ. կար այնտեղ և մի երկար իշտոնուկ (նստարան), իսկ սենեակի մէջտեղը, օճախի մէջ կրակ էր վառւում: Կրա-

կի մօտ կանգնած էր մի կին, որին երբ ճասը տեսաւ՝ վախեցաւ ու հագիւ յետ բացուած քիթ ու պռունկը նորից ժողովեց:

Մի բարձրահասակ, լղար, հինաւուրց պառաւ էր կինը, որի դէմքը կիտրոնի նման դեղին էր, իսկ երեսն այնքան կնճռոտած էր, որ եթէ ասեղի ծայրով էլ քրքրելու լինէիր՝ հարթ հաւասար տեղ չէիր գտնի: Ատամներից, ինչպէս երևում էր՝ պառաւը վաղուց էր ձեռք քաշել, իսկ արծուի կտուցի պէս կռացած քիթը համարեա եկել հաւասարուել էր նրա սրածայր, դուրս պրծած ծնօտի հետ: Պառաւի գլխի կարմիր փաթաթանի տակից սպիտակ մազերը դուրս էին թափուել ու երեսին շող անցել: Նա հագել էր հաստ, կտուի չապիկ ու կարճ շրջագետ, կանգնել էր կրակի մօտ և տաքացնում էր չորացած ձեռքի թաթերը. նրա յետ բացուած մատները կարծէիր գիշակներ թռչունի ճանկեր լինէին:

Պառաւը երեսը շրջել էր դէպի դուռը և ճշում իր թոռի վրայ, թէ նա ինչու է այսքան ուշ տուն եկել:

Ճասը վախենում էր տեղից շարժուելու, իսկ Վիկենտիոսը կամաց քշփշաց նրա ականջին, թէ պառաւից վախենալու հարկ չկայ. իր տատը թէև շատ գոռգոռում է՝ բայց ոչ ոքի վնաս չէ տալիս: Նա բռնեց Ճասի ձեռքը, տարաւ տատի մօտ և պատմեց՝ ինչ որ հայրն իրան պատուիրել էր:

Պառաւը ձայնը կտրել էր ու հետաքրքրութեամբ Ճասին մտիկ տալիս:

—Անու՛կա (Աննիկ), Անու՛կա, — կանչեց պառաւը:

Մի տախտակէ միջնապատով բաժանած սենեակի դռան մէջ, երեխան գրկին, երեաց մի ջահէլ կինարմատ՝ թուխ գեղեցիկ մազերով և գունատ ու նիհար դէմքով: Կինը գրկած ունէր մի երեք տարեկան աղջիկ, որ գլուխը դրել էր մօր ուսին ու քնել:

—Մարիկա, — կանչեց Վիկենտիոսը, — Մարիկա ջան, տես, քեզ համար ինչպիսի աքաղաղ եմ բերել:

Երեխան զարթեց, եղբօր ձեռքից աքաղաղն առաւ և մօր գրկից ցած իջաւ: Մի շատ լաւ աղջիկ էր Մարիամիկը, հաստ կտուի չապիկը հագին, ոտքերը բոպիկ, երեսը նիհար ու կտուհատի գունով փայլուն մազերով:

Պառաւը սկսեց յանդիմանել ջահէլ կնոջը, որ ինքը հիւանդ տեղով՝ այնպիսի մի աղջկանը գիրկն է առել. բայց երբ լսեց, որ երեխան խաղացել է ու իր գոգումը քնել՝ ձայնը կտրեց ու մատով Ճասին ցոյց տալով՝ պատմեց, թէ ինչպէս է նա իրանց մօտ ընկել:

—Խեղճ երեխայ, — զարմացած գոչեց ջահէլ տանտիկինը: Նա չոգեց ու սկսեց Ճասի վերարկուն հանել: Նոր էր տանտիկինը հանել Ճասի թևից մուշտակը՝ որ ամեն կողմից բարձրացան զարմացական բացազանշութիւններ:

Նոյն ինքը տանտիկինը երկու ձեռքն իրար խփեց ու գոչեց. — այս ինչ հիանալի չորեր են: Պառաւը նոյնպէս գլխով արեց Ճասին և ժպտալով ու կիսահեղինութեամբ ասաց.

—Տեսնո՞ւմ ես ինչպէս է պճնուել, կարծես իս-

կական հարուստի ճուտ է, և հէնց հարուստի ճուտ է որ կայ:

Մարիամիկն աչքերը չուած մտիկ էր տալիս Եասի ոսկու նման փայլող հագուստին, իսկ Վիկենտիոսը ծունկը գետնին էր տուել ու տնտղում նրա պայտած կօշիկներն ու պողպատէ կոճակներով զարդարուած գօտին:

—Այ սիրուն գօտի, այ գեղեցիկ գօտի,—գոչում էր նա:

Ամեն կողմից սկսեցին Եասին հարցմունքներ անել. նա էլ մէկ-մէկ պատմում էր իր գլխի արկածքները և ախորժակով ուտում պառաւի տուած, աղ արած գետնախնձորները:

Այս խօսք ու զրոյցի ժամանակ՝ դուռը յետ բացուեց, և ներս մտաւ մի բարձրահասակ, ալէզարդ, բայց դեռ կայտառ ծերունի: Նա ուսովը քցած ունէր մի ինչ-որ երկար պողպատէ գործիք: Եասը վախեցաւ և շէկած աչքերը տնկել էր ու տնտղում էր, ինչ էր ծերի ուսի փայլուն բանը, և երբ ալևորը կրակին մօտեցաւ՝ այդ ժամանակ միայն Եասը նկատեց, որ գերաններ կտրելու մեծ սղոց էր:

—Գիտես, մէրիկ, ինչ կայ,—ասաց ծերը,—այսօր ես էլ մի իրիկնահացի գին աշխատել եմ:

Փնթփնթալով ինչ-որ պատասխանեց պառաւն ու երեսը շրջեց: Նա չէր սիրում, որ անժամանակ իր հետ իրիկնահացի խօսք բաց անեն:

Հատ չանցաւ՝ ծերունուց յետոյ տուն եկաւ ինքը բրուտը:

—Ինչո՞ւ այսպէս վաղ, Եանիկ (Եան—Օհան), — ու-

ըախ դէմքով հարցրեց բրուտին իր ջահէլ կինը: —Կէս գիշերից վաղ ես ձեզ չէի սպասում:

—Այ, այս «աղայ ճուտի» պատճառով սիրտս անհանգիստ էր:

—Հապա գործդ ինչպէս բաց թողիր:

—Վնաս չունի, մի տեսակ կվերջացնեն. շնորհակալ եմ հարեաններիցս. խոստացան իմ փոխաբէն մինչև վերջը նստել. իսկ ես երկիւղ արի,—աւելացրեց բրուտը պառաւին ակնարկելով,—թէ չլինի գուք երեսային վախացնէք:

Պառաւը կրակի առաջին կանգնեց, սկսեց խոզի ճարպ հալել, իսկ Եասը մօտը կանգնել էր և աչքը տնկել, հետաքրքրութեամբ մտիկ տալիս, որ տեսնէ, թէ ինչ է անում տատիկը: Խեղճ Եասն իր մէջ վախում էր, թէ պառաւն իր վրայ կբարկանար, անտեղի հետաքրքրութեան համար իրան կհասնէր, բայց պառաւի քաղցր նայուածքն իրան միամտացրեց: Այն ժամանակ Եասը սիրտ առաւ ու աչքով դէպի ծերունին նայելով՝ ակնարկեց պառաւին: Ծերը այդ ժամանակ հանել էր վրայից պատուտած վերարկուն և նստել իշոտնուկի վրայ:

—Տատի,—հարցրեց Եասը,—ո՞վ է այդ ծեր մարդը որ եկաւ:

—Այ դու «աղայ ճուտ», տեսնո՞ւմ ես, ինչ հետաքրքիրն ես. շատ լաւ, կասեմ. դա իմ մարդն է... Հը՛, ինչ ես մտիկ տալիս. չըլինի՞ դու կարծում ես, թէ մօրիցս էսպէս պառաւ եմ ծնել: Ո՛չ, սիրելիս, ես էլ ջահէլ եմ եղել. ես էլ մի ժամանակ հարուստ տներում ծառայել, սպասուհի ու լուացքարար եմ եղել: Յետոյ ես ամուսնացայ այս ծերի

հետ, որ այն ժամանակը նոյնպէս երիտասարդ էր։ Սա ինքը հիւսն է, ինքը կարողութեան տէր մարդ էր։ Է՛յ, հէյ... շատ շար ու բարիք են այն օրից դէսը անցել մեր գլխովը, շատ նեղ օրեր ենք քաշել։ Աստծու կամքը չէր, որ մենք մի քանի սև փող ծերութեան օրերի համար յետ պահէինք։ Վերջը՝ մեր աղջիկը տուինք այս բրուտին ու սրանց հետ միասին ապրում ենք։ Իմ ալեւորս, թէպէտ էլ չէ կարողանում հիւսնութիւն անել, բայց չէ ցանկանում փեսայի տանը ձրի հաց ուտել. վառելափայտ է սղոցում։

—Այսօր վառելու փայտ չան սղոցեցիր, հէլիկս, — հարցրեց պառաւը մարդին։

—Ամբողջ կէս սաժէն, մէրիկս, ամբողջ կէս սաժէն, — հպարտ հպարտ պատասխանեց ծերը։

—Ծիծաղս դալիս է, տատիկ, — ասաց Նասը։

—այդ ինչպէս է կարելի. դու ասացիր, որ նա քո մարդն է. հապա ինչի նա քեզ «մէրիկ» է կանչում, իսկ դու նրան «հէրիկ»։ Իմ հայրիկս միշտ մայրիկիս անունն է տալիս, այնպէս ալ մայրիկս՝ հայրիկիս։

Այս խօսքի վրայ՝ պառաւը քաղցր հայեացք ձգեց «հարուստի ճուտի» երեսին, մի հայեացք, որ ծերունիքը դարձնում են իրանց ջահելութիւնը յիշեցնող առարկաների վրայ, որոնք յիշեցնում են նրանց անցեալ կեանքի երջանիկ ընկերները։

—Ախար ես ասում եմ, որ դու հետաքրքիր երեխայ ես, աղայ ճուտ, — ասաց պառաւը. — հապա մօտ արի և լսիր, տես քեզ ինչեր պիտի պատմեմ։

—Ախ սիրելիս, — խոր հառաչ քաշեց պառաւը։

—շատ երկար կըաչէր, մինչև ես նստէի ու մի առ-

մի հասկացնէի քեզ, թէ ինչի աղքատ մարդիկն իրար «հէրիկ» ու «մէրիկ» են կանչում։ Գիտես ինչ. հարուստ մարդկանց համար հայրն ու մայրն այնքան հարկաւոր չեն, ինչքան մեզ խեղճերիս համար։ Հարուստներն ունին մեծ-մեծ սենեակներ, շատ ծառաներ, որ իրանց հրամանները կատարում են, և փող, որ իրանց կարիքի ժամանակ պէտք է դալիս և զանազան հոգսերից ազատում է։ Իսկ մենք, ընդհակառակն, կարօտութիւն ու նեղութիւն շատ ունինք և միմեանց պէտք ենք դալիս։ Մարդս քրքրտինք է թափում, ինձ համար կտոր հաց է աշխատում. իսկ ես՝ տնարարութեան և տանտիկնութեան հետ եմ լինում, որ ամեն ինչ իր ժամանակին հասնի։ Երբ սա հիւանդանում է՝ ես փոքրիկ երեխայի նման սրան պահում եմ, մտիկ եմ տալիս։ Հէնց այդ է պատճառը, որ սա ինձ «մէրիկ» է կանչում. իսկ եթէ ես նեղութիւնի մէջ եմ ընկնում, իմ մարդիցս աւելի ում կարող եմ դիմել, ումնից կարող եմ խորհուրդ հարցնել, ումնից օգնութիւն սպասել, եթէ ոչ իմ մարդից։ Միթէ ուրեմն, սա ինձ համար հարազատ հայր չէ։ Մեր մէկի դարդն ու ուրախութիւնը հաւասարապէս պատկանում է մէկէլին, մէկիս բախտաւորութիւնը միւսինս նոյնպէս է։ Ահա թէ ինչի եմ ես սրան «հէրիկ» կանչում, իսկ սա ինձ «մէրիկ»։ Է՛հ, միայն մենք հօ չենք. բոլոր խեղճ մարդկանց մէջ էդպէս է ընդունուած։

—Բայց միթէ դուք խեղճ էք, տատիկ։

—Խեղճ ենք, հոգի ջան, խեղճ ենք։

—Ինչի էք խեղճ, չէ որ քո փեսան բրուտ է։

—Ախ, աղայ ճուտ ջան, սիրուն ջան, դու հէնց

կարծում ես, թէ բրուտները հարուստ մարդկանց պէս են ապրում: Ամաններ չինելով ու վառելափայտ սղոցելով՝ ցամաք, օրական կտոր հացից աւել մի-թէ կարելի է աշխատել. մանաւանդ եթէ տանը եօթը հոգի ուտող կան և դեռ մէջերնին հիւանդներ էլ կան: Այ, մէկը հէնց իմ Աննիկս, երկու տարի է ահա հիւանդ է. իսկ իմ Օհանը աղջկանս համար կեանքը չէ խնայում... բերանդ բաց կմնայ, եթէ նստեմ, մէկ-մէկ հաշիւ տամ բժիշկների ու դեղերի ծախսը... Չպիտի զարմանաս, եթէ ասեմ, որ երբեմն կիրակի օրերը մսի փող չէ մնում:

— Էլ ինչի միայն կիրակի օրերը, — հարցրեց Եասը:

— Որովհետեւ մենք միս ուտում ենք միայն կիրակի օրերը, այն էլ ոչ ամեն ժամանակ:

— Մէրիկ, — ձայն տուեց քաղցածացած ծերունին անհամբերութեամբ. — շատ պիտի սպասենք ընթրիքին, շոտ հաց կտար:

Մարդի խօսքերը պառաւի բարկութիւնը բերին. նա Եասին թողեց, կպաւ մարդի օձիքից:

— Մի՞թէ չես տեսնում, «հէրիկ», որ նիկողայոսը դեռ չէ եկել:

— Եօթը հոգի են եղել, — մտածեց Եասը՝ մէկ-մէկ բոլորին համարելով. — իսկ տանը միայն վեց հոգի են, երեւի եօթներորդը նա է, որին սպասում են. եւ նա մօտեցաւ Մարիամիկին և Վիկենտիոսին ու հարցրեց.

— Ո՞վ է եօթներորդը:

— Հապա Մագդոսեան, — ասաց Վիկենտիոսը: — Նա կողքի սենեակումն է. արի գնանք, ես քեզ ցոյց տամ:

Եւ երեսայքը տարան Եասին կողքի տախտակակապ սենեակը:

Այնտեղ փայտէ մոմակալի մէջ մի կտոր ճարպի մոմ էր վառուում: Սեղանի և մահճակալի մէջ տեղը մի օրօրոց էր զրուած: Եասը նայեց և տեսաւ մէջը մի փոքրիկ, հեզերես, կարմրաթուշիկ աղջիկ, որի մազերը բոլորովին Մարիամիկի մազերի գոյնին էին: Փոքրիկ աղջիկը փափիկ թաթիկները փռած՝ անուշ քնած էր. ինչպէս երևում էր՝ երազում ինչ-որ տեսնում էր, որովհետեւ շուտ-շուտ ժպիտըն երեսին խաղում էր:

— Տեղն ու տեղը՝ կարծես իմ մօտիկ ժամանակներս մեռած, փոքրիկ քոյրը լինի, — գոչեց Եասն և կռացաւ, համբուրեց երեսայի վարդազոյն թաթիկը: Մարիամիկն էլ բարձրացաւ Վիկենտիոսի ծնկանը և միւս թաթը պաշեց:

Եասն աչքերը ածած՝ հետաքրքրութեամբ դիտում էր ննջարանը. յանկարծ նա նկատեց վառարանի մօտ, գետնին շաղ անցած, մի քանի խաղալիքներ: Մօտ գնաց Եասը և շոգեց խաղալիքներին մօտ: Մարիամիկն ու եղբայրն էլ եկան և նստեցին նրա դիմացը: Եասը վերցրեց գետնից կաւից շինած մի սևագոյն բան և հարցրեց.

— Այս ինչ է:

— Փիսիկ է, — սլատասխանեց Մարիամիկը:

— Հա՛, կատու է, — հաստատեց եղբայրը քրոջ խօսքը:

Եասը ծիծաղեց:

— Ենթադրեմ, ինչ յիմար բան. մի՞թէ սա կատուի նման է:

Վիկենտիոսը լռեց ու քիթը կախեց, որ Նասն իր սիրած խաղալիքն արհամարհեց. իսկ Մարիամիկը ծափ էր տալիս և ձեռքը խաղալիքի գլխին քսելով՝ կանչում։

—Փխիկ է, փխիկ է, իմ սիրունիկ, իմ նաշխունիկ փխիկն է։

—Հապա այս ինչ է,—վառարանի տակից մի խաղատիկին հանեց ու հարցրեց Նասը։ Տիկինը շինած էր գոյնզգոյն փալասի կտորներից, մի փալաս էլ, բոլորակ փաթաթած՝ գլուխ ու երես էր շինած, որի վրայ թանաքով նկարած էր քիթ, բերան, աչքեր ու մազեր։

—Այս իմ տիկնիկս է, իմ երեխան է, իմ աղջիկս է,—պատասխանեց Մարիամիկն ու տիկինը Նասի ձեռքից խլեց։

—Օօօֆֆֆ, ինչ տգեղ ու զգուելի բան է,—քիթ ու մոուլթը ժողոված կանչեց Նասը։

Մարիամիկը, հէնց կարծես, ուզեցաւ իր վիրաւորուած տիկինի սիրտն առնել. նա քնքշութեամբ գիրկն առաւ խաղալիքը, սեղմեց կրծքին և սկսեց ձեռքի մէջ օրօրելով նանիկ կանչել. «նանիկ արա, տիկնիկ ջան, անուշ քնի, բալիկ ջան...»

Այդ բոլորը անպիտան բաներ են,—վճռաբար պնդեց Նասը.—այ իմ խաղալիքներս խաղալիքներ են։ Եւ նա սկսեց պատմել, թէ ինքն անիւների վրայ հաստատուած մի մեծ փայտէ ձի ունի. որ կամաց ձեռք տաս՝ կսկսի սենեակի մէջ ման գալ. զոյգ ոսկեգոյն ձիանք լծած սահնակ ունի, առջևը նստած է, կապոյտ մահուտէ խալաթը հագին՝ կառապանը. սահնակի վրայ կարող են ագատ տեղա-

ւորել երկու տիկնից։ Ես ունիմ նմանապէս,—ասաց Նասը,—մի իսկական հրացան, որ պիտոնը զնես ու սեղմես թէ չէ՝ իսկոյն կտրաքի ու այնպէս բարձրը ձայն կհանէ, որ միւս սենեակումը կլսուի. ունիմ նոյնպէս լաւ-լաւ փառակազմ զրքեր, գեղեցիկ պատկերներով մէջերն. ինչ ուզես կայ.—զազաններ, թռչուններ, ծառեր, ծաղիկներ, և այնպէս լաւ նկարած են, որ կարծես իսկական կենդանիք լինին։

Երեսաքը շունչերը փորը քաշած լսում էին։

—Բախտաւոր էք դուք, պստիկ աղայ,—նախանձելով ասաց Վինցուկը.—մենք այդպիսի խաղալիքներ մեր օրումը չենք տեսնի։

Նասի սիրտը ցաւեց. նա սկսեց մխիթարել Վիկենտիոսին։

—Համբերիր,—ասաց Նասը.—դու երբ ինձ տուն կտանես՝ ես բոլորը քեզ ցոյց կտամ, և եթէ թոյլ կտան՝ կարելի է մի բան էլ կընծայեմ... Ես անպատճառ մայրիկիցս կխնդրեմ, որ նա Մարիամիկի համար մի լաւ խաղատիկին առնէ, որ ունենայ քիթ, աչքեր, մաքուր ատլասից կարած շորեր և մազերն էլ իսկական մարդի մազեր լինին։

Նասի բերանից հազիւ էին դուրս եկել այս խօսքերը՝ որ Վինցուկը երկու ձեռքով փաթաթուեց նրա վզովն ու այնպէս պինդ պաշեց՝ որ իր վրայ կպած կաւի կոշտերը զրոշմուեցին Նասի երեսին։ Ուրախութիւնից Վինցուկը սկսեց յատակի վրայ թաւալ-թաւալ գալ. ապա նստեց սենեակի մէջտեղը, մարդարտի պէս սպիտակ ատամները բաց արեց ու սկսեց ծիծաղել, հռհռալ ու կշկշալ։ Իսկ Նասն իր կողմից զեռ առաջ մաքրեց իր վրայի

կաւերը և յետոյ վրայ պրծաւ, բռնեց Մարիամի-
կին ու երկու թուշը կուշտ ու կուռ պաշպչեց:

— Եկէք իրիկնահաց կերէք, երեխէք, — լսուեց
պառաւի սուր ձայնը:

Բոլորը վեր թռան և առաջկտրուկ անելով՝ գնա-
ցին մեծ սենեակը: Եասը յանկարծ կանգ առաւ,
մնաց. նա և՛ զարմացաւ և՛ մասամբ վախեցաւ:

Սեղանի մօտ, երկար իշոտնուկի վրայ, ծերու-
նի փայտ սղոցողի և բրտի ջահէլ կնոջ մէջտեղը,
նստած էր, շալի պատռտուած բաճկոնը հագին,
սպիտակամօրուս մի ալևոր ծեաղ: Եասը նրան
ճանաչեց. սա այն ծեաղն էր, որ այսօր, տոպրակն
ուսին կախ՝ եկել էր իրանց տունը և ողորմութիւն
էր խնդրում: Դեռ եասի ուշքը գլուխը չէր եկել,
որ մուրացկանն էլ իր կողմից ճանաչեց նրան:

— Աստուած իմ, — տնտղելով երեխային, գոչեց
ալևորը. — սա այն փոքրիկ աղան է, որ այսօր ինձ
15 կոպէկ տուեց: Ես իմ աչքովս տեսայ, թէ մեր
«պանի»^{*} որդին ինչպէս էր քաշում, կուշ ու ձիգ
անում ու վախենում. ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ, ինչպէս էր վա-
խենում ինձ պէս մի գզգզուած պապից: Ասենք,
ես զրան վիրաւորելու համար չեմ ասում, բոլոր
աղայ մարդկանց տներումը այդ սովորութիւնը կայ:
Դեռ օրօրից՝ հարուստների երեխաներին պապերով
(ծեաղերով) երկիւղ են տալիս:

— Վայ, վայ, վայ, ինչպէս մեղք բան է, ինչպէս
ամօթ է խեղճ մարդկանցից երկիւղ անելը, — նկա-
տեց ծերունի սղոց քաշողը՝ հաց կտրատելով:

* Լեհերէն նշանակում է պարոն:

— Ո՛չ, ես պապերից չեմ վախում, բոլորովին
չեմ վախում. այն առաջ էր՝ որ վախենում էի...

— Եթէ այդպէս է՝ — ասաց պապը ծիծաղելով, —
արի, կողքիս նստիր, միասին ընթրիք անենք: —
Եասը շփոթուեց. նա թէպէտ ամաշում էր իր փո-
քրոգութիւնից, բայց դժուար էր իրան միանգամից
վերջ տալ իր սովորութեանը. երկար ժամանակ նա
կանգնել էր ու մոլորուել, չէր իմանում ինչպէս
վարուի:

Նրան նեղ զրութիւնից հանեց բրտի կինը. նա
հրաւիրեց Եասին նստել իր և պապի մէջտեղը:
Այնքան քաղցր ու քնքոյշ ձայնով խօսեց տանտի-
կինը՝ որ Եասն իսկոյն գնաց, ցոյց տուած տեղը
նստեց:

Նրանց դիմացը նստեցին բրուտն ու Վինցուկը:
Հայրը նստացրել էր Մարիամիկին իր ծնկանը,
իսկ պառաւը կերակուր էր ածում. նա զրեց սե-
ղանի վրայ մի մեծ քերեղան (կաւէ աման) ձաւա-
րասպաս և ամեն մէկին մի-մի փայտէ զրզալ տուեց.
վերջը ինքն էլ գնաց, նստեց մարդի կողքին:

Միմիայն Եասի առաջը զրին տանու շինած
մի աման: Մնացածները բոլորը միասին ուտում
էին միևնոյն քերեղանի միջից: Այս բանը մեծ
զարմանք պատճառեց Եասին: Նա ուզում էր հար-
ցնել և իմանալ, թէ այդ ինչ սովորութիւն էր
նրանց մէջ, մէկ էլ՝ պառաւն ընդհատեց.

— Հը՛, փոքրիկ աղայ, ինչպէս տեսնում եմ՝ դու
չէիր սպասում, թէ մեզ մօտ կհանդիպէիր Նիկո-
ղայոս պապին: Հիմի իմացիր, որ ես սորան վաղուց
ծանօթ եմ: Անցեալներումը ես ու սա միևնոյն

տներում իրար հետ ծառայել ենք. ես լուսացքարա-
րութիւն էի անում, սա կառապանութիւն:

Պառաւի խօսքերը գրաւեցին Նասի ուշքն ու
միտքը. նա ցնդածի պէս սիրում էր ձիանք, և նրա
աչքումը կառապանը շատ հետաքրքիր անձնաւորու-
թիւն էր: Նա յետ շրջուեց, և առաջին անգամ,
առանց քաշուելու, ազատ, համարձակ ու խորին
ուշադրութեամբ նայեց պապի երեսին:

Պապն իսկոյն հասկացաւ, որ ինքը Նասի ու-
շադրութիւնը գրաւեց.

—Այո, ես կառապան էի,—ասաց պապը,— և
այն էլ ինչ կառապան... Դեռ մի մատն երեխայ
էի, որ ինձ տարան գիւղից և դրին դոմի մէջ ծա-
ռայութեան. վերջը, երբ ես հասակս առայ, ոտ ու
ձեռքս կաղնու ճղքան պէս պնդուեցին, ընչացքներս
սեւացան ու այնքան երկարեցին, որ կրծքիս էին
առնում՝ մեր լսի բաժին աղէն վճռեց, որ ես լաւ
կառապան կարող եմ դուրս գալ:

Նասը վերև մտիկ տուեց և ծիծաղը չկարաց
զսպել: Պապի ընչացքները թէպէտ հիմա էլ թան-
ձրը ու երկար էին, բայց կաթի նման սպիտակել էին:

Պապը կարծես հասկացաւ Նասի մտքինը և
շարունակեց.

—Քեզ ծիծաղելի է թւում ի հարկէ, պստիկ
աղայ, և չես հաւատում, թէ մի օր իմ ընչացք-
ներս սև են եղել: Դու ինձ այն ժամանակը պէտք
է տեսած լինէիր. դու պէտք է իմանայիր, թէ
ինչ ոյժ կար կռներումս, ինչ ճարպիկ ու կտրիճն
էի: Պատահում էր, որ վեց ձին լծում էի ու թըռ-
ցնում դար ու փոս, խոռ ու փոթ ճանապարհնե-

րով: Օհ, ինչպէս սիրում էի ես այդ բանը: Թէ-
կուզ ինչքան կամենային՝ թռչէին ձիանքս, ինչ-
քան ուզէին՝ տաքանային ու իրանց կտրատէին.
հերիք էր, որ երասանակը (սանձ) ձեռիս էր. նրանք
ոչ միայն չէին կարողանում փախցնել. անիւն ան-
գամ քարի չէր առնում, կամ մի տեղ բանդ ըն-
կնում: Միայն ոյժս ու ճարպիկութիւնս հօ չէր.
ձիերի կողմից էլ բախտ ունէի. ձիանքն ինձ սիրում
էին, սիրում էին ինչպէս որդիքն իրանց հօրը: Գի-
տես ինչու:—էդ իմ գաղտնիքս էր, և բոլոր գաղտ-
նիքս էն էր, որ ես գիտէի ձիանոնց հետ վարուե-
լու եղանակը. ես վարում էի նրանց հետ՝ ինչպէս
իմ հարազատ զաւակների հետ: Ուզում եմ ասել՝
գիտէի և ճանաչում էի ամեն մէկի բնաւորութիւնը,
սովորոյթը.—մէկի հետ խիստ էի վարում, միւսի
հետ քաղցր, երրորդի հետ բոլորովին սիրով ու
քնքշութեամբ, բայց զգոյշ՝ ինչպէս վառօդը կրակի
մօտ: Չատ անգամ ես իմ բերանից հացը կտրում
էի, նորանց ուտացնում. մէկ էլ՝ երբ նրանց հետ
քաղցր զրոյցի էի բռնում ու սէր ու սոհբաթ անում՝
էլ չէի հասկանում, թէ ժամն ու ժամանակն ինչ-
պէս էր թռչում, անց կենում: Ձին գլուխը դնում
էր ուսիս, աչքերը քցում աչքերիս և կարծես թէ
հէնց հիմի հետս պիտի խօսի... Գլխաւորն ինչ է.
ձիանքը ճանաչում էին ոչ միայն իմ ձայնը, մինչ-
և անգամ իմ ոտքերի քայլերը: Պատահում էր, որ
ես դեռ գոմը չմտած՝ ձիանքը բոլորը միասին զը-
լուխները յետ էին դարձնում և խրխնջում. կնշա-
նակէ՝ հասկանում էին, որ ես գալիս էի: Իսկ ձայնս
եթէ հարցնես՝ լսիր, պստիկ աղաս, որ պատմեմ:

Պատահում էր, որ լծում էի վեց այնպիսի ձիանք, որ ինչպէս առակներումն ասում են՝ քթերիցը ծուխը քուլա-քուլա էր դուրս փչում: Ամենայն դօրութեամբ բաց էի թողում նրանց ընդարձակ ու երկայն բազի մէջ. իսկ մեր աղաները դռան առաջին կանգնում էին ու սիրահարուած մտիկ տալիս ու փառաւորում... Հասկանում ես ասածս. ձիանքս թռչում էին ինչպէս թեւաւոր. իսկ մինչև դուռը մի քայլ է մնացել: Որ ասես՝ երասանակն էլ չէի շարժում. բաւական էր՝ որ կամաց տպուուունւշ անէի, և ահա վեցը միասին, 24 ոտը դէմ էին տալիս ու մնում տեղերը տնկուած. բնաւին ոչ մէկը ոչ փչացնում էր, ոչ իրան թափահարում. մնում ամուսն էին ու սպասում, թէ ինչ պիտի հրամայեմ:

Այնպիսի ուշադրութեամբ էր լսում Նասը պապի պատմութիւնը, որ մի քանի անգամ ձաւարասպասով բերանն այրեց: Նա պապի երեսից աչքը չէր հեռացնում և լաւ նկատում էր, թէ ինչպէս պապը խօսելու ժամանակ ամեն ինչ մոռանում էր: Նա այնպէս վառում էր, այնպէս կրակ էր կտրում, որ թւում էր, թէ իրաւ որ գեղեցկացել էր: Ձիանափայլ յօնքերի տակին նրա աչքերը ճրագի պէս փայլփլում էին, մինչև անգամ երեսի կնճիռների կէսը կորել, անհետացել էր:

Իսկ պապն իր կողմից, երբ նկատեց, որ երեսան այլ ևս իրանից չէ խրտնում՝ զրկեց նրան, նստացրեց ծնկանը և ձեռքի վրայ թուցնելով՝ սկսեց երգել:

Ընթրիքը վաղուց արդէն վերջացել էր. երեսան չի էլ նկատեց, թէ ինչպէս անց կացաւ երե-

կոն և արդէն քնելու ժամանակն էր: Նա նստել էր պապի ծնկանը, լսում էր նրա պատմութիւններն և ուրախ-ուրախ քրքում, հռհռում էր:

Ամենքն աղօթեցին ու պատրաստուեցին քնելու: Բրուտն իր մահճակալը տուեց Նասին ու ինքը պառկեց իշոտնուկի վրայ:

Յոգնած ու դադրած Նասն իսկոյն քնեց: Գիշերուայ մի ժամանակը նա զարթեց ու յիշելով, որ ինչն օտար տան է՝ քիչ մնաց լար, բայց նրա ուշադրութիւնը գրաւեց օրօրոցը: — Բրտի կինը «նանիկ» կանչելով՝ օրօրում էր լաց լինող Մարիամիկին:

Մէկ-մէկ մայր ու երեսայ լսում էին, բայց նորից շարժում էր օրօրոցը և լսում բրտի կնոջ նանիկը:

— Նանիկ, նանիկ, աղջիկս, նանիկ, իմ նաչխունիկս...

Նասը յիշեց, որ իր քրոջ հիւանդ ժամանակ իր մայրիկն էլ ողջ գիշերներ անքուն նստում էր երեսայի գլխավերևը: Օրօրոցը շարունակ թրրխկ-թրխկում էր ու մայրիկը «նանիկ» էր կանչում:

Չատ չանցաւ, բրտի կնոջ «նանիկի» ազդեցութեամբ՝ Նասն ինքն էլ խոր քուն մտաւ:

Կարող էր երեւակայել Նասի հօր ու մօր ուրախութիւնը՝ երբ միւս առաւօտը բրուտը նոր չորերով զարդարուած՝ բերեց երեսային ծնողաց մօտ բոլորովին առողջ ու զուարթ:

Բրուտը մի գոգ լիքը խաղալիքներ տարաւ Վինցուկի ու Մարիամիկի համար, հետն էլ մի բեռը շնորհակալութիւն. նմանապէս և իր ամբողջ ընտանիքին Նասի կողմից շատ-շատ բարեկեր:

Այն օրից սկսած Նասի ամենասիրելի զբօսա-
տեղին դարձաւ «Բրուտների փողոցը» և ուրիշ
նման փողոցներ, որտեղ խեղճ մարդկանց բնու-
կարաններն ու ապաստանարանն են: Նա մեծ սիրով
և յօժարութեամբ այցելում էր կիսաւեր խրճիթնե-
րը և ամեն անգամ տանում էր հետը՝ երեխաների
համար՝ խաղալիքներ ու քաղցրեղէններ, իսկ ծերե-
րի համար՝ զրամական օգնութիւն: Նասն այլևս
ձեռադերից չէր վախենում: Ընդհակառակն, նրանցից
մի քանիսի հետ ծանօթանալով՝ սիրում էր նրանց
հետ քաղցր մասլահաթներ անել և ամենայն սրտով
կարեկցում էր նրանց վշտերին ու թշուառութիւն-
ներին: Յարմար ժամանակները՝ նա միշտ հարց ու
խնդիր էր լինում նրանց անցեալ կեանքի մասին
և թէ ինչ ու ինչ պատճառներից են ընկել աղքա-
տութեան մէջ: Երբեմն Նասը բերում էր «ձեռադե-
րին» իր հետ տուն և մխիթարում, կշտացնում ու
ճանապարհ դնում:

Ամենքն օրհնում էին Աստծուն, որ իրանց մի
այսպիսի փոքրիկ աղայի է պատահացրել:

Գալով բրտի ընտանիքին, որտեղ Նասը բուք
ու ցրտին ապաստան էր գտել, և որոնց տանը
առաջին անգամը հասկացել էր, թէ որքան գանա-
զան են մարդկանց կարիքներն ու զրութիւնը,
նրանց ուրախութիւնն ու տխրութիւնը՝ այդ ըն-
տանիքին մինչև օրս էլ Նասը յաճախ այցելում է
և նրանց թանկագին ու սիրելի հիւրն է:

ԹԻՓԼԻՍԻ ՀԱՅԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

1900-ին լոյս են տեսել.

	Թ.	Գ.
172 Առակը Լաֆօնթէնի, թարգմ. Մ. Նուպարեանի . . .	1	—
173 Գոնհիկ, թարգմ. Ա. Մխիթարեանի	—	50
174 Խղճով դատաստան, թարգմ.	—	05
175 Հայկական նշանազներ հարթակարի համար, կազմ. օր. եղ. Պատկանեան	—	80
176 Հոսհոսի ձեռնառարը, Յ. Պարոնեանի, ք. տպագր. (պատկերով)	1	—
177 Սիֆիլիս, կակուղ շանկը և սուսունակ, բժշկ. Վ. Արծ. —	—	25
178 Մանկական Լոտո, ք. տպագրութիւն.	1	—
179 Մաքսիմկա, թարգմ. Ա. Մխիթարեանի	—	15
180 Թշուառների բարեկամ, փոխ. Վ. Արծրունի	—	20
181 Իւլեանկա, թարգմ. Պ. Հովուեանցի	—	10
182 Արդար ծերունի, Վ. Հիւզոյի, թարգմ. Ա. Մ.	—	15
183 Եասի արկածները, թարգմ. Պ. Պ.	—	10

Նուէր ստացուած գրքեր, որոնք վաճառում են Ընկերութեան օգտին:

Ագուլեցոյ բարբառը, Ս. Սարգսեանի.	2	—
Մեղուններ, Լ. Լանգստրօտի, թարգմ. Զօկ.	—	15
Կորիւն վարդապետ և նորին թարգմանութիւնը, Նո- րայր Ն. Բիւզանդացի	1	50

Դիմել—Тифлисъ, Тифлисское Общество Изда-
нія Армянскихъ книгъ, կամ Tiflis, (Russie),
Société de la publication des livres arméniens.

Գինն է 10 Կ.

1935

0006421

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0006421

